

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

**ROMAIN
GARY**
**DINCOLO
DE LIMITA
ACEASTA
BILETUL ÎȘI PIERDE
VALABILITATEA**

Traducere din franceză de
LIVIU PAPUC

HUMANITAS
fiction

I

Telefonul lui Dooley m-a trezit în apartamentul meu de la hotelul Gritti la ora șapte dimineața. Voia să mă vadă. Era urgent. Vocea avea un ton imperativ și amenințător, care m-a deranjat. Eram amândoi membri ai Comitetului Internațional pentru Salvarea Veneției dar, chiar și ținând cont de ritmul în care se scufunda Orașul Dogilor, situația nu putea fi atât de gravă. Reuniunea Fundației Cini avusese loc în ajun și Dooley mi-a explicat că nu putuse ajunge la timp. Ultimele atentate teroriste provocaseră în Italia o grevă generală de douăzeci și patru de ore, iar avionul său avusese întârziere.

— A trebuit să-mi las Boeing-ul la Milano, pentru că nu mai erau oameni în turnul de control. Nici elicoptere, nimic. Am venit cu mașina...

L-am compătimit și i-am dat întâlnire la ora nouă și jumătate la bar, nu fără a mă întreba cărui fapt datoram o asemenea onoare. Îl cunoșteam foarte puțin. Raporturile mele cu el constau mai ales în a-l evita: nu aveam aceleași cifre de afaceri. Jim Dooley

moștenise una dintre cele mai frumoase averi din Statele Unite.

Îl întâlnisem prima dată în 1962, la Saint-Moritz, la campionatul de bob, unde făceam echipă cu fiul meu. Cu spatele lat de texan, cu părul blond cu bucle deja încărunțite și cu trăsături încă fine, pe care cei cincizeci de ani bine hrăniți le menajaseră, cu vitalitatea și buna sa dispoziție, trezise în mine o ușoară animozitate și un sentiment de rivalitate asemănător celui care le roade pe femeile frumoase. Atletul acesta al plăcerii antrena în jurul său o aură de campion mondial la toate categoriile, iar succesele sale, puterea sa, prin chiar lipsa lor de măsură, puneau nedeslușit în cauză propriile mele reușite și, într-un anumit fel, chiar și sensul vieții mele. Suntem cu toții niște ratați ai visului, dar Jim Dooley părea să ignore această lege. „La scară mărită...” Cu toate acestea, eu nu mă lăsam păcălit de idealul măreției, care bântuie micimea omenească de la Homer încoace. Dar, dacă s-ar fi instituit categoria de deținător al titlului, Dooley ar fi fost un concurent serios în ringul fericirii. În timp ce-l priveam pe acel bărbat înalt în pulover roșu ridicându-se, scoțându-și casca la finalul cursei și întorcându-se apoi către spectatori cu un râs care spunea că lumea e a lui, lucru de la sine înțeles, nu mi-am putut înăbuși un sentiment de inferioritate și de eșec, nu pentru că mă bătuse, ci pentru că mă simțeam *prea mic* față de american, iar el mi se părea *prea-prea*, și greu de

ajuns: mă lăsam, în ceea ce-l privește, în voia unui resentiment puritan și aproape politic. Chiar în aceeași seară, o ziaristă pe care o întâlnisem în barul de la Hoff simțise nevoia să-mi împărtășească faptul că-l „intervievase“ pe Jim Dooley la bordul iah-tului acestuia, la Saint-Tropez, și că... „Nu-i chip să-l oprești, o face toată noaptea“. Genul acesta de confidență este în general o invitație să te măsoari pe teren cu legenda și să dai astfel tot ce este mai bun din tine. Dar eram încă relativ tânăr și nu eram în situația să le cer femeilor să mă liniștească. Și am avut întotdeauna gustul grădinilor secrete și al lumilor aparte. Îmi plăcea complicitatea aceea profundă în doi, unde nu este admis nimeni. Tot ce înseamnă „reputație“ în domeniul acesta este sfârșitul minunii. Adevărata casă a dragostei este întotdeauna o ascunzătoare. Fidelitatea nu era de altfel pentru mine un contract de exclusivitate: era o noțiune de devotament și de comuniune în același sens al valorilor. Cu câteva săptămâni înainte de debarcarea aliaților, în mai 1944, pe când decolam la comanda Lysander-ului meu de pe un aerodrom clandestin, avionul a capotat și am fost doborât. Femeia care împărțea cu mine pe atunci viața și luptele a sosit la căpătâiul meu după o oră, la ferma unde fusesem transportat. Arăta profund tulburată. Starea mea nu era suficient de gravă pentru a justifica o astfel de emoție. Lucienne mi-a explicat faptul că, în clipa când a primit apelul telefonic care o informa despre accidentul meu, se afla

într-o cameră de hotel pe punctul de a se culca cu unul dintre prietenii mei. L-a părăsit fără un cuvânt și a alergat la mine. Era exact ceea ce înțelegeam eu prin fidelitate: atunci când faci să treacă dragostea înaintea plăcerii. Dar recunosc că ai voie să gândești și altfel și chiar să denunți într-o astfel de atitudine o lipsă de dragoste. Poate că ar fi mai simplu să admitem că psihicul meu ascundea deja o hibă secretă, care n-a încetat să se răspândească de atunci pentru a mă duce acolo unde sunt acum. Habar n-am, și de altfel nu-mi caut un alibi. Aceste pagini nu sunt o pledoarie. Nici un strigăt de ajutor, și nu voi pune manuscrisul acesta într-o sticlă pentru a-l arunca în mare. De când visează omul, au existat deja atât de multe strigăte de ajutor, atâtea sticle aruncate în mare, încât este uimitor că vezi încă marea, n-ar trebui că se vadă decât sticle.

Aveam să fiu deseori agasat de imaginea de marcă a miliardarului fermecător care îmi cădea sub ochi, ici și colo, prin 1963, și care îi adusese lui Dooley titlul de „play-boy-ul numărul unu al lumii occidentale“. Manechine, locurile de distracție ale momentului, Ferrari, Bahamas și succesiunea aceea de tinere frumuseți atât de orbite de banii cu care nici măcar nu mai sunt plătite... Americanul părea să nu aibă nici gust, nici opinii personale, și părea să se bazeze întru totul pe privirea și pe apetiturile altora: el avea nevoie de garanții de atracție. Dacă atâția bărbați visau atunci la Marilyn Monroe, asta

era din cauză că atâția alți bărbați visau la Marilyn Monroe...

M-am întâlnit cu Jim Dooley pentru ultima dată în 1963, pe parcursul a câteva zile pe care le-am petrecut la industriașul Thiébon, aproape de Ospedaletti. Fără îndoială, era cea mai frumoasă plajă privată de pe coasta italiană. Eram vreo douăzeci de invitați. Thiébon avea pe vremea aceea șaiszeci și șapte de ani. În pofida vârstei – sau poate din cauza ei – își dădea toată osteneala să devină campion la schi nautic. Descria arabescuri pe valuri cu o ușurință deconcertantă și – culmea sfidării greutății anilor și legilor naturii – în timp ce își executa figurile, îi făcea plăcere să ne epateze cu măiestria sa absolută, jucându-se cu un *bilboquet*. Era admirabil, dar exista și un aspect neplăcut. Gazda noastră se deda exercițiilor sale la ora nouă dimineața și toți invitații erau somați să asiste la spectacol. Era greu să refuzi fără să dai dovadă de lipsă de curtoazie – sau de milă. Ne duceam deci cu toții pe plajă și aplaudam politicios la vederea faptelor de vitejie ale bătrânului pe mare. Cu profilul său de vultur pleșuv și silueta sa subțire, dansând pe apă, aruncând și recuperând bila *bilboquet*-ului în cupa de lemn, nu-i mai lipsea decât o fustiță scurtă de dansatoare pentru a fi cu totul irezistibil. Acest spectacol oribil avea ceva de Goya. Ezitam între râsul nebunesc și milă. Corul invitaților era la înălțime.

— Câtă tinerețe! Câtă vigoare!
— Este admirabil!
— Ca mâine face șaptezeci de ani!
— Când te gândești că pe vremea lui Molière un bărbat de patruzeci de ani era deja condamnat!
— Eu întotdeauna am spus că este unul dintre cei mai uimitori bărbați ai acestor timpuri!

Dar alături de mine un tânăr de douăzeci de ani fredona în surdină:

— Este lupta fina-a-a-a-lă...¹

Într-o dimineață, mă aflu pe plajă în compania lui Dooley, sosit în ajun. Americanul, în halat, cu privirea stinsă, cu părul zburlit, cu brațul în jurul taliei unei vedete de cinema care-i înviora timpul liber, urmărea în tăcere parada bătrânului care aluneca pe un picior, cu spatele spre Riva, ținând coarda cu o mână, jucându-se cu *bilboquet*-ul cu cealaltă și răsucindu-se uneori cu eleganță 360 de grade.

— *Poor son of a bitch!*² bombăni Dooley. Moartea probabil că se prăpădește de răs văzând asta. Sunt ani buni de când nu mai poate nimic. Încearcă să compenseze. Asta mă deprimă. *Shit!*

Și a plecat.

Cam prin perioada aceea „imaginea de marcă“ a miliardarului fermecător, așa cum figura prin cronicile mondene și prin publicațiile specializate în po-

1. Începutul refrenului *Internaționalei* în limba franceză („C'est la lutte finale...“). (N. tr.)

2. Sărmanul nenorocit (în engleză, în original). (N. tr.)

leiala și focurile de artificii ale unei Europe alunecând spre sfârșitul său în vârtejurile unei sărbători perpetue, a început să se schimbe cu repeziciune. Mai întâi a fost o îndelungă tăcere, un an, doi ani. Apoi numele său a reapărut în ziare, dar la altă pagină și la altă rubrică: trebuia să-l cauți acum în *Financial Times*, sau în cele câteva rânduri cu literă mică din *Wall Street Journal*, a căror discreție de bun gust îi îmbrăca mai bine decât croitorii englezi de pe Savile Row pe afaceriștii care urcau și coborau după cheful valurilor celei mai mari prosperități pe care a cunoscut-o vreodată Occidentul. Am aflat că Jim Dooley se aruncase în campionatul european de expansiune și de dezvoltare cu aceeași voință de a învinge și aceeași cutezanță ca și acelea de care dăduse dovadă cândva pe pistele de bob. Scuturând miliardele prăfuite care torceau tihnit în Statele Unite de la moartea tatălui său, le-a înmulțit printr-un joc rapid și sigur de întreprinderi multinaționale, iar revista americană *Fortune* se făcuse ecoul isprăvilor sale într-un număr special privind investițiile americane în Europa. În 1970, evantaiul său de holdiguri se prezenta astfel încât, potrivit *Spiegel*, „de fiecare dată când se încearcă o cumpărare de acțiuni, lumea se întrebă dacă nu se va vedea apărând figura lui James S. Dooley pe la vreun colț“. Doi ani după crearea sa, banca pe care o fondase în Elveția, asociată cu Handelgesellschaft din Frankfurt, controla „triumghiul de aur“ al sectorului imobiliar din

Germania: Hamburg, Düsseldorf, Frankfurt. În pofida dezmințirilor oficiale, retragerile neașteptate și masive de fonduri care provocaseră căderea lui Herstadt de la Köln și distruseră imperiul lui Gerling păreau să fi fost efectul unei operații cu grijă pusă la punct, iar ziarele social-democrate îl acuzașeră în mod deschis pe Dooley de „capitalism sălbatic“. Ajunsesem să regret un pic că nu făcusem câteva eforturi pentru a-l cunoaște mai bine pe american. Puterea financiară la nivelul acela exercita asupra mea o fascinație împotriva căreia mă apăram cu greutate și care nu se potrivea cu ideea pe care mi-o făceam despre mine. Îmi dădeam seama de asemenea că bancherii vorbeau despre Dooley cu o neutralitate și o absență a oricărei judecăți critice care însoțesc întotdeauna apariția unei stele noi de primă mărime pe firmamentul financiar. Mai trebuie spus și că pe parcursul anilor aceia – 1962-1970 – prosperitatea economică europeană părea să fi descoperit secretul creșterii perpetue și, grație recăderilor lor economice, banii redobândeau cu rapiditate în Franța și în Germania lustrul moral și cvasi-spiritual pe care nu-l mai cunoscuseră din vremurile bune ale burgheziei din secolul al nouăsprezecelea. Îmi aduc aminte de o frază minunată pe care am auzit-o la o recepție, după o reuniune a Consiliului Europei. Soția unui ambasador care se întorcea dintr-o călătorie în China trase concluzia unei relatări entuziaste a ceea ce văzuse: „Dar, mă rog, comunis-

mul este pentru cei săraci.“ Clubul de la Roma încă nu-și publicase prezicerile apocaliptice. Automobilul domnea. Creditul curgea în valuri. Petrolul venea de la sine. Franța devenise o afacere bună. Construirea de ansambluri imobiliare ca Port-Grimaud aducea miliarde promotorilor săi, dar oferea în același timp subiecte de visare celor care trebuiseră să se mulțumească până atunci cu bijuteriile oferite de Richard Burton lui Elizabeth Taylor, cu miliardele lui Onassis și ale lui Niarchos, sau cu hergheliile domnilor Boussac și Wildenstein. Fabricile mele de hârtie și de placaj, ca și editura mea de artă prosperau rapid și pregăteam lansarea unui Club al Cărții european, a cărui miză inițială urca la patru miliarde.

Nu eram surprins de transformarea unui play-boy strălucitor în gigant multinațional. Gustul trofeelor nu trece odată cu vârsta, iar psihicul câștigă uneori în înverșunare ceea ce pierde corpul în vigoare. După accidentul său de automobil, Gianni Agnelli, în vârstă de cincizeci de ani, se dedicase firmei Fiat cu o energie, o tenacitate, un avânt care au făcut din aceasta una dintre puterile vii ale dezvoltării europene. Contemporanul său Pignateri, după ce a luat ochii Parisului și ai Romei prin cuceririle sale feminine, se recicla în domeniul cuprului și se cheltuia pentru a-și consolida și a-și mări exploatarea minere cu o obstinație care uimea Brazilia. În jurul vârstei de cincizeci de ani, virilitatea face adesea unele

transferuri și încearcă să-și constituie un capital de putere la adăpostul declinului fizic.

În 1971, am aflat, deschizând un săptămânal, că Jim Dooley voia să redreseze Turnul din Pisa. Acesta era cel puțin sensul interviului care îmi căzuse sub ochi – dar poate că ziarista Clara Foscarini introdusese acolo vreo malițiozitate deliberată. Americanul exprima într-adevăr opinia că nu era suficient să consolidezi celebrul turn înclinat pentru a-l împiedica să se prăbușească, ci trebuia să i se redea acestei capodopere a Renașterii mândra sa ținută de altădată. După el, știința modernă era întru totul capabilă să ridice mânușa aceasta pe care acțiunea timpului și legile gravitației o aruncau geniului omenesc. Potrivit ziaristei, Jim Dooley îi telefonase la ora două dimineața, ca și cum ar fi existat o extremă urgență, și-i expusese ideea timp de o jumătate de oră, anunțând că era gata să finanțeze el însuși operațiunea. Foscarini își încheia articolul spunând că, după părerea sa, știința și tehnologia aveau totuși niște limite evidente: de exemplu, mirosul de whisky nu se transmitea prin telefon.

Ideea de a redresa Turnul din Pisa a provocat în Italia o ilaritate generală, iar Dooley a făcut o declarație în care nega în mod formal că ar fi emis astfel de afirmații. El voise doar să le sugereze autorităților să organizeze un concurs între ingineri pentru a determina mijlocul cel mai sigur de a salva capodopera amenințată. Concursul a avut loc într-adevăr,